

hláskaa

ročník XXII, 2011, č. 1

Popis paláce hradu Egerberg – díla dvorské stavební hutě Václava IV.

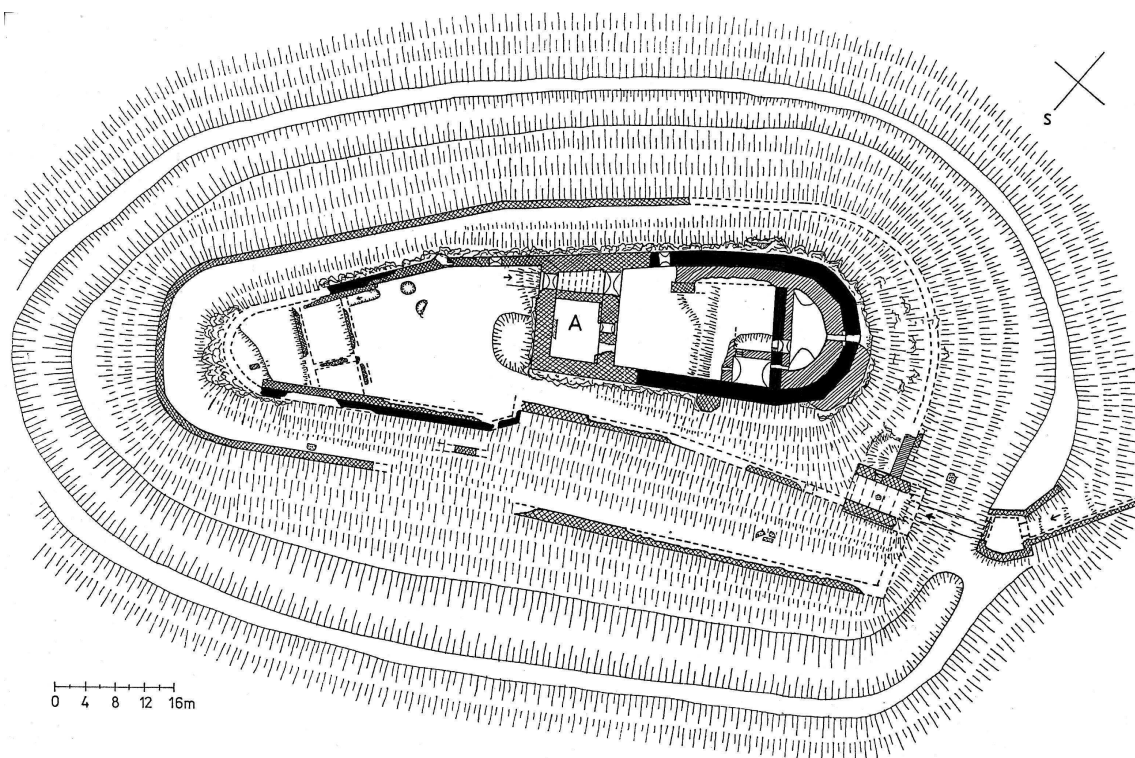
Zdeněk Hefner

Naproti městu Klášterci nad Ohří tvoří dominantu zdejší krajiny Doupovských hor tři vrchy sopečného původu: kuželovitý Mravenčí vrch, vyšší oblý Černý vrch a Schlössberg, který vybíhá z úbočí Černého vrchu do výše 548 m n. m. nad ves Lestkov (okr. Chomutov). Na jeho skalnatém čedičovém vrcholku stojí zřícenina pozoruhodného hradu. Hrad byl pojmenován podle blízké řeky Ohře Egerberg, turisté a místní obyvatelé nazývají hrad Lestkovem podle podhradní vsi.

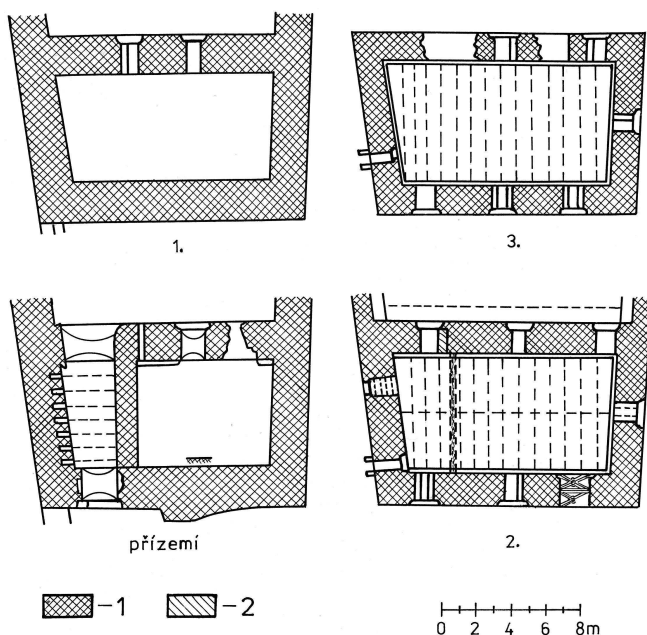
Počátky hradu datují archeologické nálezy do průběhu druhé poloviny 13. století. Pravděpodobně ještě v roce 1383 prodal tehdejší držitel hradu Albrecht ze Šumburka hrad Egerberg členu korunní rady krále Václava IV. a nejvyššímu hofmistrovi Jindřichovi Škopkovi z Dubé (Sedláček

1923, 72). Starý hrad z 13. století Jindřichovi nevyhovoval. Nechal jej tedy přestavět na honosnější sídlo, vyhovující náročnějším požadavkům na bydlení na konci 14. století a také odpovídající Škopkově významu u královského dvora.

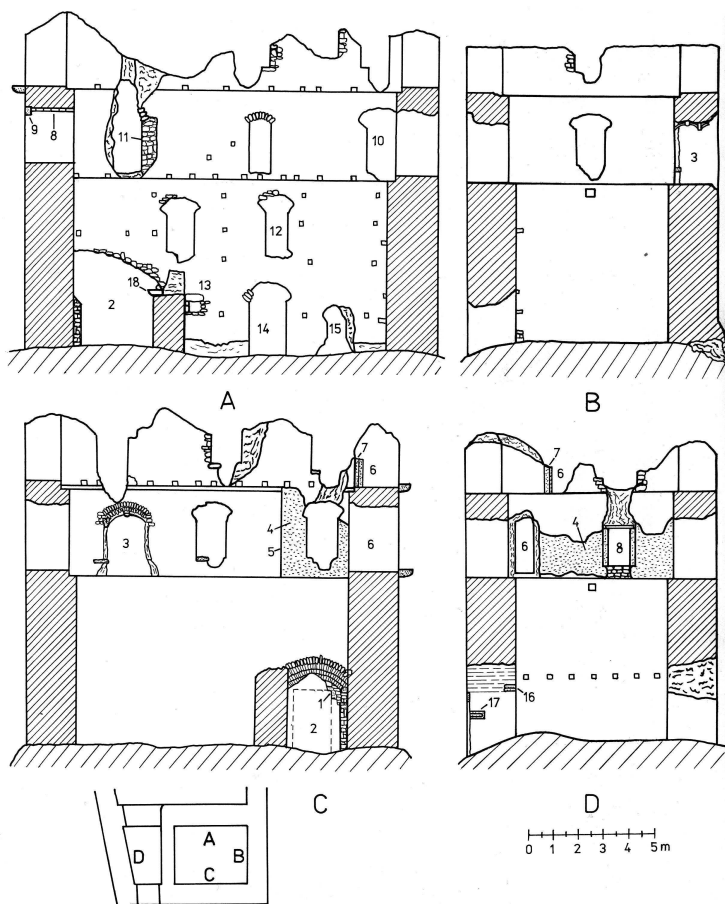
Velmi radikální přestavba hradu byla podniknuta mezi léty 1383 – 1395, kdy Škopek hrad vlastnil – zemřel 6. května 1395 (Sedláček 1923, 72). Staveniště hradu je rozděleno skalní hranou nadvě poloviny o různé výškové nivelitě. Jihozápadní vyšší část dispozice je na severovýchodě ukončena skálou, kde konfigurace terénu vytváří velmi příznivé podmínky pro výstavbu paláce. Skála se v tomto prostoru pravouhle lomí a byla i nepochybně přitesána pro přístupovou cestu, která pod hradbami jádra vstupovala branou do dolního hradu. Jindřich Škopek jako králův oblíbenec si mohl

Obr. 1: Egerberg – půdorys hradu (měřeno pásmem). A – popisovaný palác. Černě – zdivo z 2. poloviny 13. století, křížkově – zdivo z doby po r. 1383, šrafované – zdivo po r. 1460.

Obr. 2: Egerberg – náčrt jednotlivých pater paláce. 1 – zdivo postavené po r. 1383. 2 – zdivo postavené po r. 1460.

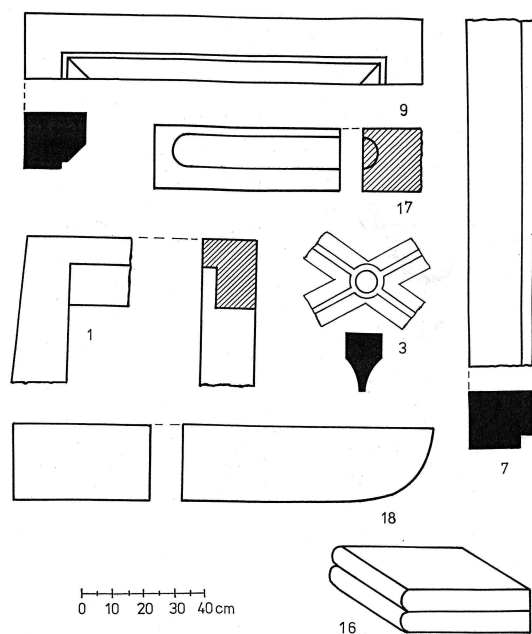

Obr. 3: Egerberg – náčrt interiérových stěn paláce. 1 – fragment ostění brány. 2 – průjezd. 3 – arkýřová kaple. 4 – zbytky kvalitní omítky. 5 – otisk po lehké přičce. 6 – vstupy do převětí. 7 – ostění vstupu do převětí. 8 – výklenek okna s dochovaným prkenným stropem. 9 – fragment ostění okna. 10 – vstup na pavlač a ochozy hradeb. 11 – dodatečnou dozdvídkou zúžené okno. 12 – vstup do paláce z venkovního schodiště. 13 – šikmý větrací průduch. 14 – vstup do přízemní místnosti. 15 – zbytek střílnovitého okénka. 16 – konzola nesoucí cihelný pas vnějšího vstupu do průjezdu. 17 – vyžlabený pískovcový kvádřík. 18 – konzola která nesla cihelný pas vnitřního vstupu do průjezdu.

dovolit nechat povolat na hrad dvorskou stavební huť, která odstranila na této skalní hraně původní hradby z 13. století a na uvolněném místě postavila velký třípatrový palác. Jestli zde před výstavbou paláce stála nějaká stavba původního hradu nelze povrchovým průzkumem zjistit. Stávající zdivo paláce je zcela homogenní novostavbou a nevykazuje žádné použité části zdiva staršího hradu. Ve zdivu je pouze zazděno množství druhotně použitých kamenických článků.

Palác, vybudovaný na nízké skále nad 1. nádvořím, má lichoběžníkový půdorys, obrácený užší stranou do 1. nádvoří, a k jeho výstavbě byl použit místní lomový čedičový kámen. Palác byl od dolního hradu oddělen ve skále vytesaným příkopem, který je dnes z větší části zasypan. V přízemí paláce byla situována brána, která formou průjezdu ústila na druhém nádvoří v jádře hradu a práh brány byl minimálně 3 m vyvýšen nad plochu 1. nádvoří. Výškový rozdíl mezi prahem brány a plochou nádvoří musela překonávat nějaká forma šikmé rampy, ze které bylo možné přejít po padacím mostě do brány paláce. Že byla brána zřejmě uzavírána padacím mostem je prakticky písemně potvrzeno. V roce 1457 proběhla pře, projednávaná před zemským soudem, ohledně zrádného přepadení hradu Egerberg Vilémem ze Šumburka a uplatnění dědických práv. Sedlák Petran při výslechu před soudem vypověděl: "...a pán chť nahoru, oni před ním první most zavřeli. Ale vrátný sběh, spustil jim most, ale zrádce druhý most do pravého hradu zachovali sú..." (Blažíček 1973, 48). To znamená, že zůstal zvednutý most do jádra hradu – brány paláce. Z ostění vstupního otvoru brány, prolomené ve 2 m tlusté průčelní zdi paláce, zůstal dochován pouze malý pískovcový fragment (obr. 4 : 1). Na konci průchodu průčelní zdi paláce byl otvor brány zaklenut cihelným pasem, opřeným o ozdobnou pískovcovou konzolu (obr. 4 : 16). Uprostřed výšky vstupního otvoru brány je v boční zdi zasazen pískovcový kvádř s vytesanou postupně se prohlubující půlkulatou drážkou ne zcela jasného účelu; je také možné, že kvádř byl druhotně použit (obr. 4 : 17, obr. 3 : 17). Za vstupem následoval kónický se rozšiřující průjezd, zakrytý trámovým stropem. Průjezd se do 2. nádvoří otvíral dalším vícenásobným cihelným pasem, opřeným o velké pískovcové konzoly (obr. 4 : 18, obr. 3 : 18). Pravá strana konce průjezdu má zakulaceně vyzděný roh kvůli usnadnění vjezdu vozů na nádvoří jádra hradu.

Vedle průjezdu se v přízemí paláce nacházela místnost, větraná v rohu šikmým průduchem, která pravděpodobně sloužila jako konírna a byla z nádvoří přístupná vysokým vchodem. Jediné osvětlení předpokládané konírny zajišťovalo střílnovité okénko se šikmými špaletami, zřízené vedle vchodu do místnosti.

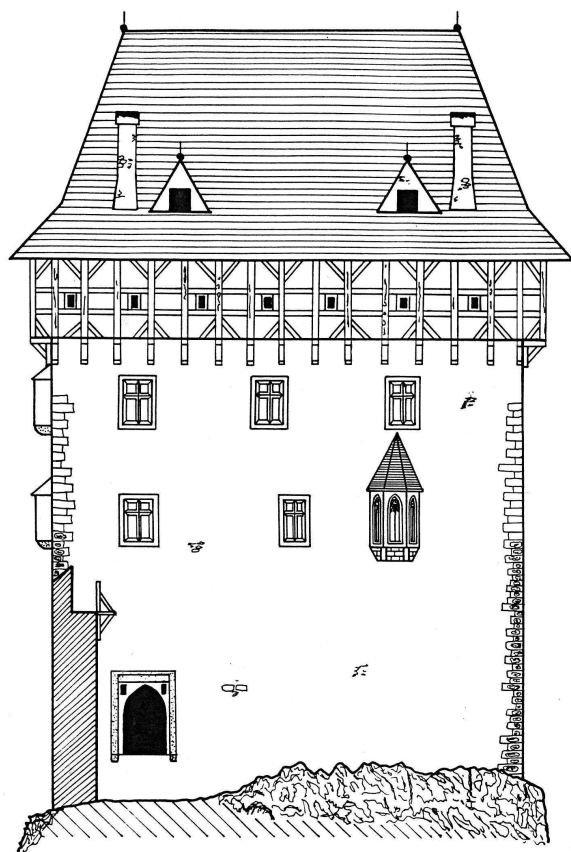
Obr. 4: Egerberg – architektonické detaily paláce. Čísla jednotlivých pískovcových detailů odpovídají pozičním číslům na obr. 3.

První patro paláce obsahuje jednu velkou místnost osvětlenou oknem s kamenným sedátkem, vyzdřeným v nádvorní zdi. Vedle okna je situován vstup do místnosti portálem s vytrhaným ostěním, k němuž vedlo z nádvoří dřevěné schodiště (obr. 5 : B). Po schodišti zůstaly částečně ve zdivu paláce a v přilehlé hradbě dochované otvory po trámčích nosné konstrukce. Zbývající tři stěny místnosti

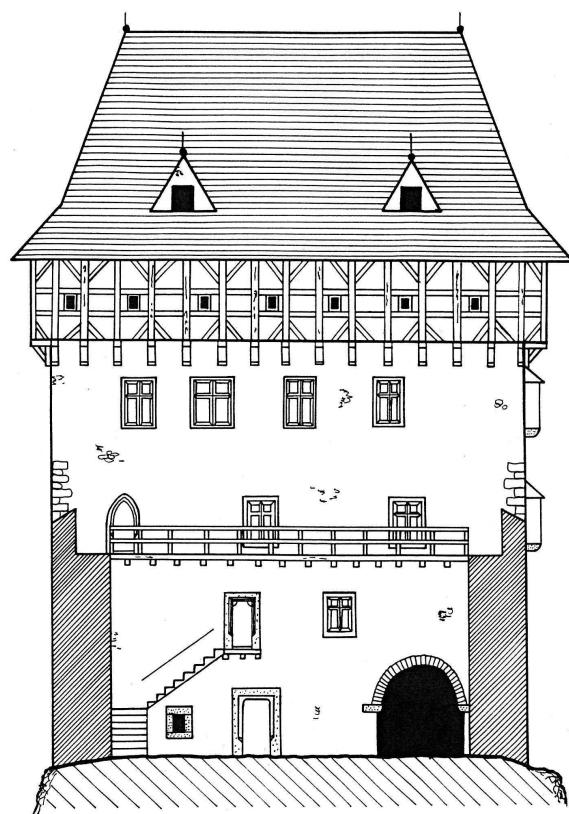
nemají žádné otvory. V severozápadním rohu předpokládáme konírny i v místnosti 1. patra paláce jsou zazděny nad sebou v nepravidelných rozestupech 4 ploché kameny, výrazně vyčnívající z líce zdiva. Vzhledem k tomu, že obvodní zdi přízemí a 1. patra mají stejnou mocnost, neobsahují tedy patrový ústupek ani otvory po trámech podlahy 1. patra a schodiště, spojujícího 1. s 2. patrem. Zbývající plocha podlahy 1. patra paláce musela být nesena v interiéru umístěnou dřevěnou konstrukcí vertikálních a horizontálních trámů.

Vlastní obytné prostory se nacházely až ve druhém patře paláce. Na nádvorní straně mělo druhé patro umístěnou pavlač, nesenou dřevěnými trámy. Otvory ve zdivu se zbytky trámů jsou dodnes dobře zachovány. Pavlač spojovala ochozy obou přilehlých hradeb a dá se předpokládat, že obdobná pavlač byla umístěna ve stejné výškové úrovni i na nádvorní straně protilehlého půlválcového paláce. Tak byla umožněna plynulá okružní komunikace kolem nádvoří, spojení budov mezi sebou a s ochozy hradeb.

Prostor druhého patra paláce byl přepažen lehkou dřevěnou nebo hrázděnou příčkou ve dvě místnosti. Umístění příčky je dodnes dobře znát na dochované omítce (obr. 3 : 5). Menší místnost byla osvětlena oknem se dvěma kamennými sedátky ve výklenku, proraženém ve východní zdi a dalším oknem bez sedátek v západní zdi, s úplně dochovaným prkenným stropem ve výklenku okna a se zbytkem venkovního ostění (obr. 4 : 9, obr. 3 : 8, 9). Vedle okna se nachází úzký vchod do převětu, která má dochované nosné krakorce. Místnost měla samostatný vchod na pavlač a s největší pravděpodobností sloužila jako ložnice. Prosvětlení vedlejší mírně obdélníkové obytné místnosti obstaráva-

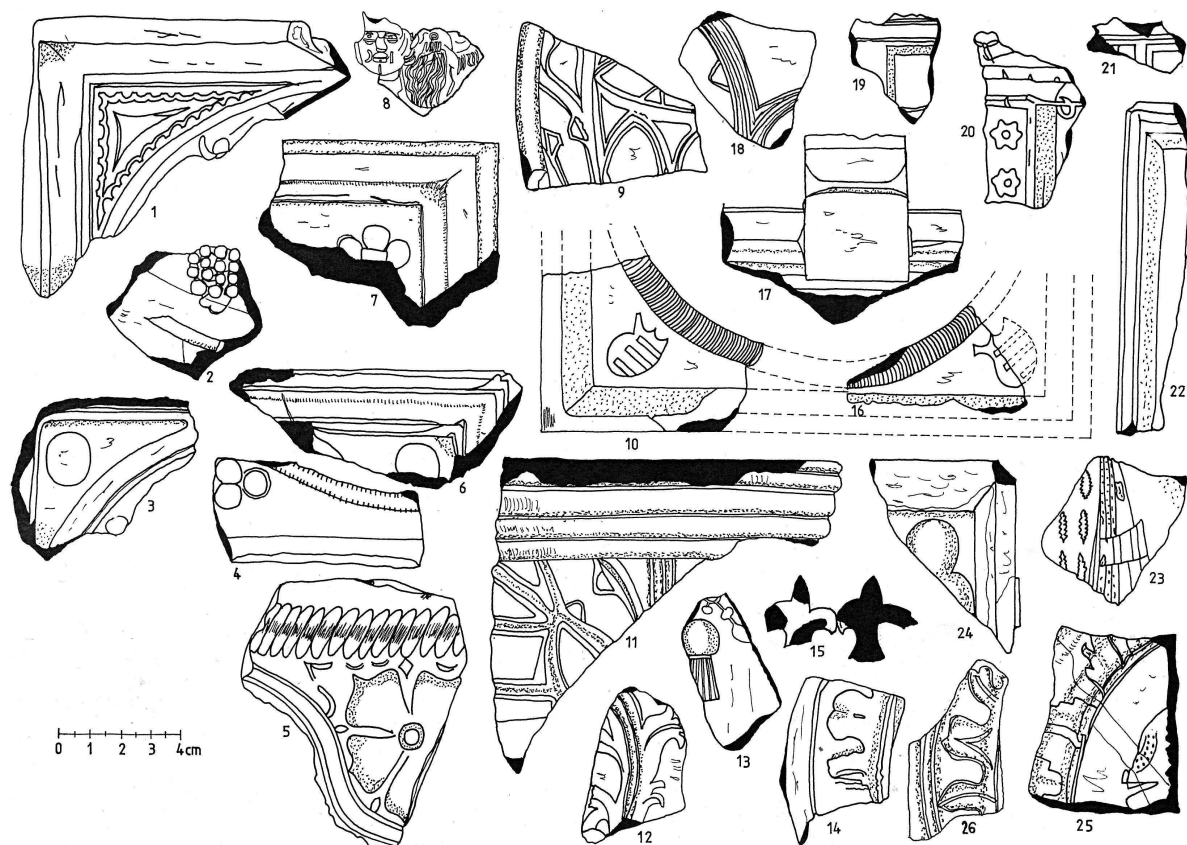

A

B

Obr. 5: Egerberg – pravděpodobný vzhled paláce po r. 1383. A – západní průčelí, B – východní průčelí.

Obr. 6: Egerberg – zlomky kachlů, nalezené okolo paláce.

ly dvě okna s jedním a dvěma sedátky a jedno okno bez sedátek, obrácené do nádvoří. Místnost měla také vlastní vchod na pavlač, situovaný v jejím severovýchodním rohu. Do východní zdi místnosti byla vestavěna drobná arkýřová kaple, která se do interiéru místnosti otvírala vítězným obloukem, neseným dvěma pískovcovými konzolami. Vítězný oblouk již zmizel a jedna silně poškozená konzola se dochovala. Kaple byla zklenuta z části dodnes dochovanou žebrovou křížovou klenbou, s žebry bez konzol, zabíhajícími přímo do zdiva (obr. 4 : 3, obr. 3 : 3, obr. 2). Kněžiště bylo umístěno v polygonálním arkýři, neseném kamennými krakorci a mezery mezi nimi byly dozděny cihlami (obr. 5 : A). Otisk po střeše arkýře je dobře viditelný na zdivu průčelí paláce.

Třetí patro paláce zaujímal velký prostorný sál osvětlovaný šesti okny se sedátky ve výklencích a dvěma okny bez sedátek. V jihovýchodní stěně sálu byl zřízen úzký vstup do převětu s dochovaným jednoduchým ostěním (obr. 4 : 7). Ze sálu bylo snad přístupné podsebití, které nepochybně tak významnou stavbu korunovalo.

Početné nálezy honosných kachlů v okolí paláce dokládají, že palác byl vytápěn několikerými bohatě zdobenými kachlovými kamny. Odvod spalin musel být realizován vnitřními vestavěnými komíny, protože ve zdivu paláce, dochovaném až téměř do původní výšky, není žádných stop po kouřovodech.

Velmi zajímavé srovnání s dneškem nabízí pokus o interpretaci účelu místností paláce. Využití přízemí jako stáje pro dopravní prostředek – koně – snad dokladuje větrací průduch umístěný u stropu místnosti a její spartánské osvětlení malým střílnovitým okénkem a vysokým vchodem. První patro bylo z obranných důvodů osvětleno pouze jedním oknem obráceným do nádvoří. To, že ve výklenku okna bylo zřízeno sedátko, svědčí alespoň o částečně oby-

ném charakteru místnosti. Místnost zřejmě sloužila k ubytování nejbližšího služebnictva a k uskladnění různého materiálu a potřeb. Zařízení menší místnosti ve 2. patře paláce vypovídá s velkou pravděpodobností o jejím využití včetně výstavby záchodu jako ložnice. Vedlejší místnost sloužila, řečeno dnešní terminologií, jako obývací pokoj hradního pána a jeho rodiny, vybavený nezbytným modlitebním koutkem, v tomto případě nahrazeným luxusní arkýřovou kaplí. Sál ve třetím patře paláce byl zcela jistě využíván k oslavám, k setkávání s přáteli, k jednáním a pod., s instalovaným nezbytným záchodem.

Obě venkovní nároží paláce, obrácená k dolnímu hradu, jsou vyzděna z bosovaných kvádrů a to až do úrovně podlahy 2. patra. Výše jsou nároží armována již pouze hladkými kvádry. Východní nároží paláce má až do výše 1 m nad skálu zdivo vyzděné společně s přilehlou obvodovou hradbou dolního hradu. Od výše 1 m začíná bosáž a hradba dolního hradu je již k nároží přizděna na spáru – nejedná se o dvě stavební fáze. Bosáž obou nároží je provedena velmi pečlivě a působí příjemným dojmem, změkčujícím strohé linie hradu. Armování nároží bosovanými kvádry i způsob provedení arkýřové kaple jsou základními znaky působení dvorské stavební huti na výstavbě paláce (Menclová 1972, 147; Durdík 2001, 189). Palác na hradě Egerberg je významným a zajímavým dokladem úrovně bydlení na konci 14. století, vybudovaným pro předního velmože českých zemí a dochovaným v celistvosti bez pozdějších přestaveb.

Použitá literatura: Blažíček, J. 1973: Čítanka k dějinám Chomutovska. Chomutov; Durdík, T. – Bolina, P. 2001: Středověké hrady v Čechách a na Moravě. Praha; Durdík, T. 1991: Kaple vrcholně středověkých hradů. In: Castello-logica bohemica 2. Praha; Menclová, D. 1972: České hrady II. Praha; Sedláček, A. 1923: Hrady, zámky a tvrze Království českého XIV. Praha.